

Sura nya kyrka

Restaurering av kyrkogårdsmur

Antikvarisk Rapport

Västsura 10:1
Sura socken
Surahammars kommun
Västmanlands län

Tobias Mårud

Sura nya kyrka

Restaurering av kyrkogårdsmur

Antikvarisk rapport

Västsura 10:1
Sura socken
Surahammars kommun
Västmanland

Tobias Mårud

Utgivning och distribution:
Stiftelsen Kulturmiljövård
Stora gatan 41, 722 12 Västerås
Tel: 021-80 62 80
Fax: 021-14 52 20
E-post: info@kmmmd.se

© Stiftelsen Kulturmiljövård 2015

Omslagsfoto: Sura nya kyrka, sedd från nordöst, med den restaurerade stödmuren i förgrunden. Foto: Tobias Mårud.

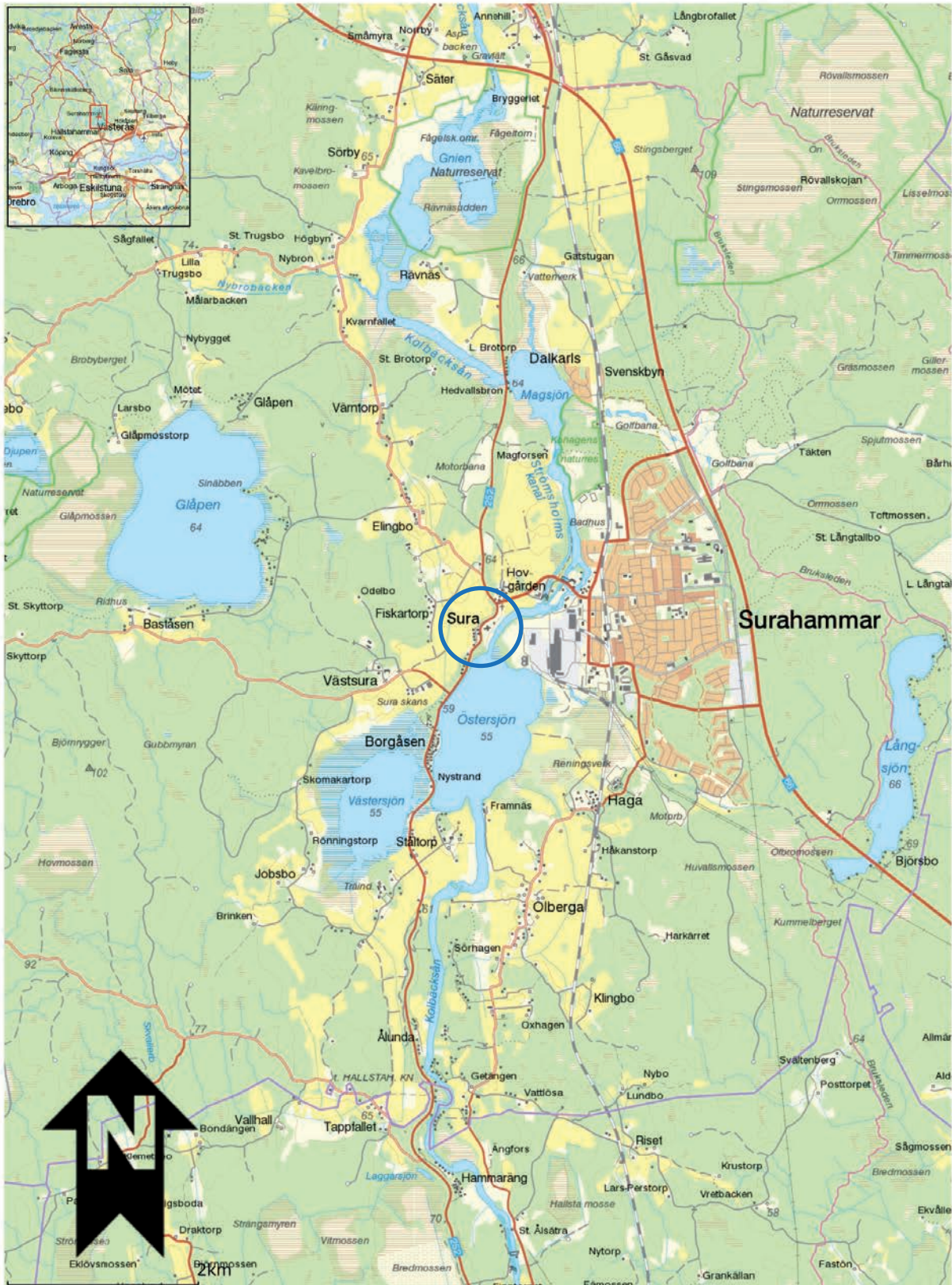
Kartor ur allmänt kartmaterial © Lantmäteriet. Ärende nr MS2012/02954.

ISBN: 978-91-7453-444-3

Tryck: Stiftelsen Kulturmiljövård 2015

Innehåll

Inledning.....	5
Bakgrund.....	5
Byggnadshistoria, i urval	6
Genomförande	7
Antikvarisk diskussion/Resultat	8
Bilder.....	9
Referenser.....	11
Kart- och arkivmaterial.....	11
Otryckta källor	11
Tekniska och administrativa uppgifter	12

© Länsstyrelsen, Lantmäteriet, NVDB, ESRI Inc, RAA, SGU, Sjöfartsverket, SMHI, SVO, SCB, SJV, FM, Bergsstaten, SLU

Skala 1:50000

Figur 1. Utdrag ur Länsstyrelsens WebbGis. Sura kyrka är markerad med en blå ring. Skala 1:50 000.

Inledning

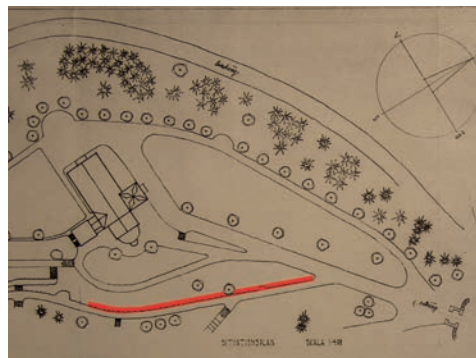
Under 2014 har en stödmur på Sura kyrkogård restaurerats. Länsstyrelsen gav tillstånd till åtgärderna i beslut dnr 433-5039-2011, daterat 2012-01-30. Stiftelsen Kulturmiljövård anlätades för antikvarisk medverkan på uppdrag av Surahammars församling.

Bakgrund

Sura nya kyrka uppfördes på åsen väster om Kolbäcksån med kyrkogården utlagd på slänten ned mot brinken. Terrängens förutsättningar gjorde att terrasseringar skapades där gångstigarna fick naturliga sträckningar nedanför terrasserna. Vid utvidgningarna av kyrkogården har detta tillvägagångssätt bibehållits. Den aktuella muren löper i en något bågformad sträckning från norr till sydsydväst strax öster om kyrkan. I norr är muren låg, endast bestående av ett skift, men blir successivt högre då den följer sluttningen för att som högst bestå av sex skift till en höjd av drygt 170 cm. Där marken faller av som mest är muren byggd i ett antal trappningar och med något inåt lutande murliv. Sträckan som är aktuell för restaurering är ca 60-65 meter och begränsas till murens högre parti. Sträckan upphör efter slänten och trappningen av muren.

Figur 2. Sura nya kyrka sedd från nordöst. Foto: Helén Sjökvist.

Figur 3. Den aktuella mursektionens omfång markerad på äldre situationsplan. Källa: ATA (bearbetad).

Muren är uppförd som en stödmur i skalmurskonstruktion, ca 35 cm bred. Det yttre murverket består av i huvudsak otuktad natursten i varierande storlek och form men samtliga med en någorlunda flat yta i murlivet. Muren är fogstruken, ursprungligen med kalkbruk men vid senare underhåll har kalkbruket ersatts eller täckts med ett kraftigt cementbruk. Den inre skalmuren består av kallmurad natursten i varierande storlek och form. Utrymmet mellan de två murarna, murkärnan, är fyllt med mindre stenar och kalkbruk. Murkrönet är täckt med stenar, sekundärt lagda i kraftigt cementbruk. Dikt an bakom muren ligger släntens jordmassor. Strax innanför murkrönet löper en häck, möjligen måbär, utefter större delen av murens sträckning.

Figur 4. Murkrönet frilagt, spricka synlig i den täckande cementkakan. Foto: Tobias Mårud.

Figur 5. Murkrönets täckning avlägsnat med de två skalmurarna synliga, häcken är klippt. Foto: Tobias Mårud.

Den kraftiga, styva cementfogen lossnar och tar med sig underliggande bruk. Fogen släpper från stenarna, särskilt under andra varvet ovanifrån räknat där markfukten tränger in som värst. Cementfogen tillåter inte fuktvandring i tillräckligt stor grad vilket resulterar att kvarvarande kalkbruk löses upp, fukten transporteras nedåt i konstruktionen istället för utåt och tar då med sig kalkrester, sand och jord, i slutändan finns endast sten kvar i murkärnan. Urklakningen leder i sin tur till rörelser i konstruktionen, tryck på murverket, med resultat att stenarna riskerar att falla ur murverket.

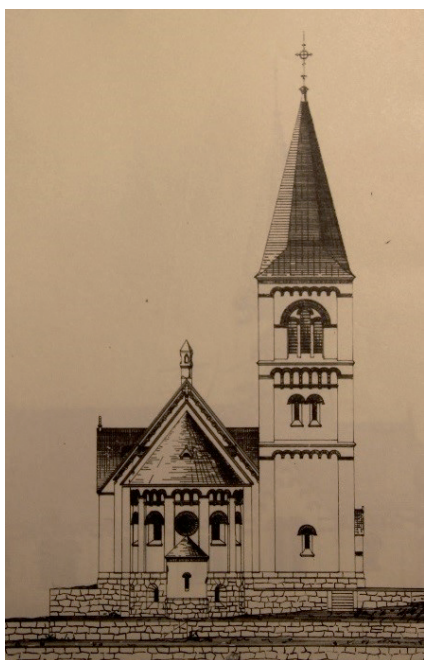

Figur 6. Rester av kalkbruk bakom nedfallen cementfog. Foto: Tobias Mårud.

Figur 7. Cementfog som släpper, med följd att sten riskerar att falla ur muren. Foto: Tobias Mårud.

Byggnadshistoria, i urval

År 1890 lades grunden till Sura Nya kyrka, på åsen ett hundratal meter sydväst om den äldre träkyrkan som blivit för liten för socknens växande befolkning. Den nya kyrkan, ritad av arkitekt Gustaf Pettersson vid Överintendentsämbetet i en nyromansk stil, stod klar 1892. Kyrkan omfattade ett långhus beläget i öst-västlig riktning, med torn på norra sidan i höjd med koret och absid i öster. Grunden murades av stora sprängstensblock, den av suterrängeffekten delvis höga sockeln av jämn, tuktad granit, väggarna av tegel ”stänkrappades” med kalkcementbruk och avfärgades i en gulröd nyans. Fasaderna artikulerades med spritputsade väggfält omväxlande med slätputsade omfattningar, pilastrar och detaljer av synligt hårdbränt tegel. I fönstren sattes bågar av gjutjärn, med färgat glas. Taket täcktes med järnplåt från Surahammars bruk och även tornspiran tillverkades i Surahammar.

Figur 8. Ritning från 1889 som visar kyrkans föreslagna utseende, här östra fasaden. Källa: ATA.

Figur 9. Här södra fasaden. På båda ritningarna syns terrasseringarnas stödmurar vars utformning går igen i kyrkans rusticerade sockel och källarfasad. En utformning som fortsatt användes även vid utvidgningen av kyrkogården 1921. Källa: ATA.

Kyrkogården utvidgades mot öster 1920-21 då den så kallade Skogskyrkogården tillkom genom nödhjälpsarbete. I och med detta tillkom den i ärendet aktuella muren. Skogskyrkogården omgestaltades under åren 1957-59 varvid kyrkogården ytterligare utökades mot öster.

Figur 10. Minnesskrift huggen i sten som är inmurad i den aktuella stödmurens nedre del. Foto: Tobias Mårud.

Vid en stor exteriör omgestaltning 1936 dämpades det livliga uttrycket hos kyrkofasaden genom att de ursprungliga tegeldekorerna putsades över. Därefter ströks fasaderna enhetligt vita.

Mellan åren 1968–69 utfördes en tillbyggnad i två plan mot söder efter ritningar av arkitekt Claes Laurent. Där inrymdes i övervåningen bl.a. ny sakristia och i bottenvåningen arbetsrum och nya lokaler för bisättning. Det gamla bisättningsrummet under koret gjordes om till rum för obduktioner.

Genomförande

Muren åtgärdades i etapper, med början i norr och successivt nedåt mot sydväst. Arbetet gick ut på att avlägsna cementbruket på murkrönet och i det yttre murverket. Cementen knackades eller bilades bort, stenarna rengjordes från cementrester och lösa stenar återuppmurades i samma läge som ursprungligt. Som fogbruk i skalmuren och till murkrönet användes hydrauliskt kalkbruk Saint-Astier NHL5, blandning 1:3, med viss tillsats av Sika-1.

Figur 11. Avlägsnande av fog pågående, cementkakan under krönet framgår tydligt. Foto: Tobias Mårud.

Figur 12. Högra delen av muren i bild är fogstruken med nytt kalkbruk, Foto: Tobias Mårud.

Murkärnan var i relativt gott skick och behövdes i princip inte åtgärdas, i viss mån fylldes utrymmet under krönstenarna upp med kalkbruk. Bruk fylldes även på där löst bruk avlägsnats, bakom stenarna i den yttre skalmuren. Vissa stenar, med konisk baksida, som inte hade tillräckligt fäste säkrades inne i muren med gängstång av 6 mm rostfritt stål. Detta gjordes för att stenarna inte ska tryckas ut vid eventuell frostsprängning.

Innan muren åtgärdades avlägsnades häcken som följde murkrönets insida. Vid arbetet grävdes en grund försänkning innanför muren. Efter muren färdigställdes fylldes försänkningen med grovt singel. Häcken ersattes med ett lågt spjälstaket i trä. Vid nedre delen av murens aktuella sträcka finns en något högre häck, placerad längre in från muren, vilken bevarades. Staket och planteringar ingick dock inte i ärendet utan besörjdes av församlingen.

Figur 13. Försänkning innanför muren, själva muren är färdigrestaurerad. Foto: Tobias Mårud.

Figur 14. Försänkningen har fyllts med singel och ett staket har tillkommit. Foto: Tobias Mårud.

Antikvarisk diskussion/Resultat

Restaureringen av stödmuren på Sura kyrkogård är väl utförd med bra resultat och arbetet har följt länsstyrelsens beslut. En viss variation i fogbrukets struktur och kulör kunde uppfattas vid slutbesiktningen, vilket beror på bearbetning och vattning samt temperatur och väderskillnader vid utförandet. Men det är naturligt och kommer avta med tiden.

Bilder

Figur 15. Restaureringen har påbörjats i norra änden av muren. Foto: Tobias Mårud.

Figur 16. Norra änden av muren är klar. Foto: Tobias Mårud.

Figur 17. Här har även ytan bakom muren färdigställts. Foto: Tobias Mårud.

Figur 18. Färdigställd sektion av muren i böjd med trappningens början. Foto: Tobias Mårud.

Figur 19. Försänkningen skapade ganska stora nivåskillnader vid trappningarna. Foto: Tobias Mårud.

Figur 20. Restaurerat murparti. Foto: Tobias Mårud.

Figur 21. Nedre delen av den restaurerade muren. Foto: Tobias Mårud.

Figur 22. Skarven mellan den restaurerade delen och den icke åtgärdade. Foto: Tobias Mårud.

Figur 23. (Övre vänster) En plantering anordnades bakom den övre delen av muren. Foto: Tobias Mårud.

Figur 24. (Övre höger) Den färdiga muren kompletterad med staket. Foto: Tobias Mårud.

Figur 25. (Nedre bilden) Den restaurerade muren sedd från söder. Foto: Tobias Mårud.

Referenser

Kart- och arkivmaterial

Länsstyrelsernas Karttjänster (WebbGis)

Antikvarisk-topografiska arkivet (ATA).

Otryckta källor

Hammar skiöld Rolf. 2005. Karakterisering av Sura nya kyrka. Västerås stift.

Tekniska och administrativa uppgifter

Stiftelsen Kulturmiljövård projektnr:	14043
Länsstyrelsen dnr, beslutsdatum:	433-5039-2011, 2012-01-30
Fastighet:	Västsurå 10:1
Landskap:	Västmanland
Län:	Västmanlands län
Kommun:	Surahammar
Socken:	Sura
Beställare:	Surahammars församling
Entreprenör:	ENJAB
Antikvarisk medverkan:	Tobias Mårud Stiftelsen Kulturmiljövård Stora Gatan 41 722 12 VÄSTERÅS

